

УДК 811.112.2'373.7

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.4/28.208805>**Тетяна ШВЕЦЬ,***orcid.org/0000-0002-5798-7630*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземної філології, перекладу та методики навчання
Університету Григорія Сковороди в Переяславі
(Переяслав, Київська область, Україна) *chvetstatiana@gmail.com***СЕМАНТИЧНІ ГРУПИ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ
ІЗ СОМАТИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ**

Стаття присвячена виявленню семантичних груп фразеологічних одиниць, тенденція до вивчення яких характерна для сучасного етапу розвитку науки про мову. Матеріалом дослідження слугували фразеологічні одиниці німецької мови із соматичним компонентом. Саме ці стали сполуки слів із прозорою внутрішньою формою посідають провідне місце у її фразеологічному складі, віддзеркалюючи специфіку світосприйняття народу-творця й риси його національного характеру. Підґрунтям цієї розвідки стали результати пошуків видатних вітчизняних і зарубіжних науковців у різних аспектах фразеології.

Для проведення дослідження було відібрано фразеологізми німецької мови із соматичним компонентом *der Kopf, das Herz, der Auge, die Zunge, die Hand / der Arm, der Fuß / das Bein*, аналіз змістовної сторони яких допоміг виокремити семантичні групи на позначення рис характеру особистості, її розумових здібностей, вчинків, емоцій, фізичного або психічного стану, міжособистісних стосунків і матеріального становища.

Установлено, що соматичний компонент *die Hand* належить до найпродуктивніших компонентів, які у складі фразеологічних одиниць у виразають як позитивні (щедрість, працьовитість), так і негативні (скупість, лінощі) риси характеру людини, а також схвально або несхвально оцінюють її вчинки.

Наступним за продуктивністю є соматичний компонент *der Kopf*, використання якого разом із якісними прикметниками відповідної семантики у виразає позитивну або негативну оцінку розумових здібностей особистості. Фразеологічні одиниці з цим компонентом також слугують засобом акцентування уваги на психічному або фізичному стані людини.

Менш продуктивними є соматичні компоненти *die Augen* і *das Herz*, що входять до фразеологічних одиниць на позначення позитивних і негативних емоцій і почуттів індивіда, а також міжособистісних стосунків. На нашу думку, їх використання у процесі утворення фразеологічних одиниць такої семантики пов'язане з безпосередньою участю у процесі світосприйняття.

Соматичні компоненти фразеологізмів *die Zunge, das Bein / der Fuß* є найменш продуктивними й використовуються на позначення міжособистісних стосунків і матеріального становища людини.

Ключові слова: семантична група, фразеологічна одиниця, соматичний компонент, німецька мова.

Tetiana SHVETS,*orcid.org/0000-0002-5798-7630*

Candidate of Pedagogic Sciences,

Assistant Professor at the Department of Foreign Philology, Translation and Teaching Methods
Hryhoriy Skovoroda University in Pereiaslav
(Pereiaslav, Kyiv region, Ukraine) *chvetstatiana@gmail.com***SEMANTIC GROUPS OF GERMAN PHRASEOLOGICAL UNITS
WITH SOMATIC COMPONENT**

The article is devoted to the identification of semantic groups of phraseological units since the tendency to study these units is typical for the modern stage of language science development. The research material was German phraseological units with somatic component. These fixed word combinations with a transparent inner form occupy a leading place in its phraseological composition, reflecting the specifics of the people-creator's worldview and its national character features. The basis of this research was the result of outstanding native and foreign scientists' research in various aspects of phraseology.

To conduct the study, German phraseological units with the somatic component of *der Kopf, das Herz, der Auge, die Zunge, die Hand / der Arm, der Fuß / das Bein* were selected. The analysis of their meaning made it possible to distinguish semantic groups defining person's traits, mental abilities, actions, emotions, physical or mental condition, interpersonal relationship and financial status.

It was established that the somatic component *die Hand* refers to the most productive components, which in the structure of phraseological units emphasize both positive (generosity, diligence) and negative (avarice, laziness) traits of human character, as well as approving or disapproving of actions.

Next in performance is the somatic component of der Kopf, whose use, along with qualitative adjectives of corresponding semantics, emphasizes the positive or negative estimation of individual mental abilities. Phraseological units with this component also serve as a means of emphasizing the individual's mental or physical condition.

Less productive are the somatic components of die Augen and das Herz, which are included in phraseological units to denote positive and negative emotions and feelings of the individual, as well as interpersonal relationships. We believe that their use in the process of phraseological units' formation of such semantics is connected with direct participation in the process of world perception.

The phraseological units with somatic components die Zunge, das Bein / der Fuß are the least productive and they are used to denote interpersonal relationships and a person's financial status.

Key words: semantic group, phraseological unit, somatic component, German language.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку лінгвістики відзначений тенденцією до вивчення специфіки відображення результатів світосприйняття окремого етносу мовними засобами різних рівнів, особливе місце серед яких відведене фразеологічним одиницям. Це обґрунтовується їхньою здатністю розкривати історичне минуле народу-творця, риси його національного характеру та звичаї, а також усю багатогранність мови.

Особливої уваги заслуговують фразеологічні одиниці із соматичним компонентом з огляду на їхню домінуючу участь у процесах пізнання й освоєння світу людиною, а також усвідомлення їхньої ролі для забезпечення її життєвих процесів і практичної діяльності. Використання назв частин людського тіла в переносному значенні, як це відбувається у фразеологічних одиницях, сприяє точнішому передаванню думок, почуттів і ставлення до навколишнього світу.

Аналіз досліджень. Виявлення характерних рис фразеологічних одиниць належить до кола питань, що перебувають у фокусі зацікавленості дослідників з давніх пір. Значний внесок у розроблення теоретичних основ фразеології зробили Ш. Баллі та В. В. Виноградов. На підґрунті їхніх напрацювань представники вітчизняних і зарубіжних лінгвістичних шкіл вдалися до виявлення характерних рис фразеологічних одиниць різних мов, акцентуючи увагу на ролі фразеологічних одиниць із соматичним компонентом у процесі світосприйняття (Боргоякова, 2016: 170–174); дослідивши цілісність значення й автоматизоване відтворення фразеологічних одиниць і здійснивши їх структурну класифікацію (Скрипник, 1973); виокремивши специфічні ознаки фразеологічних одиниць, зокрема метафоричність, еквівалентність і синонімічність слову (Телия, 1996); розробивши граматико-структурну класифікацію фразеологізмів (Ужченко, 2007). Проте проблема виявлення семантичних груп фразеологічних одиниць німецької мови із соматичним компонентом недостатньо розроблена, що й обумовило актуальність цієї розвідки.

Мета статті – проаналізувати змістовну сторону фразеологічних одиниць німецької мови із соматичним компонентом для виокремлення їх семантичних груп.

Виклад основного матеріалу. Матеріалом для розвідки слугували фразеологічні одиниці, до складу яких входять назви частин людського тіла, відібрані із «Німецько-українського фразеологічного словника».

З огляду на продуктивність соматичного компонента в плані утворення фразеологізмів, закріплених за ним асоціацій, а також можливості переносного вживання фразеологізму для дослідження було відібрано фразеологічні одиниці із соматичним компонентом *die Augen* (145 одиниць), *das Herz* (112 одиниць), *der Kopf* (130 одиниць), *die Hand* (152 одиниці) / *der Arm* (20 одиниць), *das Bein* (57 одиниць) / *der Fuß* (58 одиниць), *die Zunge* (54 одиниці). З такими соматичними компонентами пов'язані найважливіші способи одержання інформації, фізична й ментальна активність індивіда, емоційна і чуттєво-вольова сфери його діяльності.

Як видно з наведених вище даних, найвищою частотністю утворення фразеологізмів володіють соматичні компоненти *die Hand* (кисть руки, долоня), *die Augen* (очі), *der Kopf* (голова) і *das Herz* (серце), що відповідають чуттєвому (*die Auge, das Herz*) і логічному (*der Kopf*) щаблям пізнання, а також мірилу його істинності (*die Hand*). Ці компоненти належать до найдревнішої соціально значущої частини лексичного складу німецької мови, що відзначається високим потенціалом утворення фразеологізмів завдяки своїм первинним значенням.

З урахуванням семантики фразеологізмів до **першої семантичної групи** віднесено фразеологічні одиниці на позначення рис характеру особистості. Встановлено, що фразеологізми із соматичним компонентом можуть позначати позитивні й негативні риси людського характеру.

Виявлено, що позитивно оцінюється німецьким народом така риса людської вдачі, як щедрість: *Eine offene / milde Hand haben* (Гаврись,

1981a: 302); (*Immer*) *die Hand in der Tasche haben* (Гаврись, 1981a: 303).

У наведених вище фразеологізмах позитивні якості людини пов'язані з поняттям доброти, про що свідчить наявність ключових для них лексем *mild* (добрий, м'який, милосердний) та *offen* (відкритий). На нашу думку, збіг значень доброти й милосердя в цих фразеологічних одиницях не є випадковим. Він обумовлений тим, що почуття щедрості перш за все передбачає наявність у людини таких позитивних рис характеру, як доброта, милосердя та щирість, символом яких є відкрита долоня.

Українським є ставлення німців до скупих людей, які *Die Hand auf der Tasche / auf dem Beutel halten* (Гаврись, 1981a: 303). У цьому фразеологізмі словосполучення *auf der Tasche / dem Beutel halten* (тримати на сумці/гаманці) у поєднанні з соматизмом *die Hand* увиразнює таку рису людини, як жадібність, оскільки таким чином вона демонструє своє небажання поділитися з ким-небудь вмістом своєї сумки (гаманця).

Як бачимо, у фразеологізмах на позначення як щедрості, так і скупості людини ключовою лексемою є соматизм *die Hand* (рука) – засіб відображення специфіки взаємин особистості із собі подібними.

Похвальним є ставлення німецького народу до працьовитих людей, про яких говорять, що вони *Alle Hände voll zu tun haben* (Гаврись, 1981a: 303); *Jemandem sind die Hände bei der Arbeit im Wege* (Гаврись, 1981a: 301); *Eine fertige Hand haben* (Гаврись, 1981a: 302).

Природно, що іменник *die Hand* утворює низку фразеологізмів на позначення активної участі людини в реалізації практичних дій. Вжитий у множині, він є засобом демонстрації вищого ступеня інтенсивності роботи, яку виконує особа, що спроможна зробити набагато більше, ніж той, хто працює однією рукою.

На противагу працьовитим особам лінивіці одержали негативну оцінку представників німецькомовної лінгвокультури: *Zwei linke Hände haben* (Гаврись, 1981a: 302) або *Die Hände in den Schoß legen* (Гаврись, 1981a: 3030). У цих фразеологічних одиницях використання соматичного компонента *die Hand* у сполученні з прикметником *link* (лівий) та у складі дієслівного виразу *in den Schoß legen* (покласти на коліна) акцентує увагу на небажанні індивіда працювати.

Засобом увиразнення негативного ставлення представників німецькомовної лінгвокультури до ледарів є також фразеологічні одиниці з соматичним компонентом *das Bein*: *Sich (D) kein Bein*

ausreißen (Гаврись, 1981a: 84). Цей фразеологізм увиразнює відсутність у людини бажання трудитися, оскільки вжите в заперечній формі дієслово *ausreißen* (докладати зусиль, старатися, вириватися) в поєднанні з іменником *das Bein* (нога) відображає відсутність тяги до виконання активних дій. Така людина навіть ногою не хоче поворухнути, аби щось зробити.

Отже, до семантичної групи фразеологічних одиниць, зміст яких відображає позитивні й негативні риси вдачі особистості, належать фразеологізми із соматичним компонентом *die Hand* і *das Bein*, у яких відображене специфічне ставлення німців до працелюбних людей і ледарів і засуджене їхнє небажання бути корисними суспільству. Соматичний компонент *die Hand* відіграє практично універсальну роль у складі фразеологічних одиниць із соматичним компонентом, позначаючи різні риси людської вдачі.

Другу семантичну групу фразеологізмів складають ті, що позначають розумові здібності індивіда, який повинен мати знання про самого себе, свою природу, сутність людського буття. Німецький народ високо цінує розумних людей, говорячи про них: *Ein heller / klarer / offener Kopf* (Гаврись, 1981a: 397); *Den Kopf auf dem richtigen Fleck haben* (Гаврись, 1981a: 398); *Einen raschen Kopf haben* (Гаврись, 1981a: 398).

У цих фразеологізмах іменник *der Kopf* у поєднанні з оцінними прикметниками *hell* (світлий), *klar* (ясний), *offen* (відкритий, необмежений), *richtig* (правильний) і *rasch* (спритний) всебічно характеризує людину з великим інтелектуальним потенціалом.

Наведені вище фразеологічні одиниці використовуються для позитивної оцінки розумових здібностей людини, в якій голова працює в правильному напрямі, тобто здобуває знання й віддає їх на користь суспільства.

Значні розумові здібності передбачають уміння людини красиво висловлювати свої думки. З цією метою використовують фразеологізми із соматичним компонентом *die Zunge* (язик), що позначають мовленнєву діяльність людини й виражають її здатність влучно, дотепно висловлюватися: *Eine geläufige / gelenkige / fertige / flinke Zunge haben* (Гаврись, 1981b: 349).

Завдяки зверненню до прикметників *geläufig* (вільний), *gelenkig* (рухливий, спритний, гнучкий), *fertig* (умілий, майстерний) і *flink* (швидкий) надається всебічна позитивна оцінка умінню людини гарно формулювати свої міркування.

Що ж до тих людей, які не відзначаються значним розумовим розвитком, про них говорять: *Ein*

flacher / leerer / hohler Kopf (Гаврись, 1981а: 397); *Einen unklaren Kopf haben* (Гаврись, 1981а: 398); *Jemand ist schwach im Kopf* (Гаврись, 1981а: 402).

Фразеологізми, що слугують для позначення розумних людей і осіб із невеликим розумовим потенціалом, утворені за допомогою іменника *der Kopf* (голова). Проте голова людини, яка не вирізняється великим розумом є, на думку німців, *flache* (неправильною), *leere* (порожньою), *hohle* (пустопорожньою), *unklare* (туманною), *schwache* (слабкою), тобто не здатною до сприйняття значного обсягу інформації через різні причини.

Отже, на позначення розумових здібностей людини або їх відсутність указують фразеологізми із соматичними компонентами *der Kopf* або *die Zunge*, що надають їм як позитивної, так і негативної характеристики. У свідомості носія німецької мови *der Kopf* – вмістилище знань, конструктивних думок і ідей, а *die Zunge* – засіб їх вираження. Саме на цій здатності керувати мисленням і розумом через красиві слова ґрунтується конотативне значення цих соматичних компонентів.

До *третьої семантичної групи* включено фразеологічні одиниці, що характеризують позитивні або негативні вчинки людини. Людські вчинки є мірилом суджень, яким користуються з метою наділення людей позитивними чи негативними якостями, що проявляються в певній ситуації.

Одним із позитивних вчинків особистості, що викликає схвальне ставлення німецького народу, є бажання людини прийти на допомогу рідним, сусідам чи колегам: *Jemandem an die Hand / zur Hand gehen / j-m zur Hand sein* (Гаврись, 1981а: 304); *Viele Hände haben bald Feierabend / viele Hände machen schnell ein Ende / viele Hände, leichte Arbeit* (Гаврись, 1981а: 308); *Jemandem unter die Arme greifen* (Гаврись, 1981а: 47).

Отже, позитивна оцінка вчинків людей, які прагнуть допомогти іншим у виконанні важкої або нагальної роботи, здійснюється фразеологізмами із соматичним компонентом *der Arm* або *die Hand*, оскільки первинне уявлення людини про надання допомоги пов'язане саме з виконанням різноманітних дій руками.

Як засвідчують результати дослідження, соматичний компонент *die Hand / der Arm* (рука) відіграє у складі фразеологічних одиниць німецької мови практично універсальну роль, позначаючи діяльність або бездіяльність особистості.

Не менш схвальної оцінки заслуговує уміння людини поводитися відповідно до вироблених суспільством норм, а саме бути дисциплінованим, тобто, вміти тримати себе в руках: *Sich in der*

Hand haben (Гаврись, 1981а: 306); *Sich in die Hand nehmen* (Гаврись, 1981а: 306).

Таким чином, фразеологізми із соматичним компонентом *die Hand* (рука) увиразнюють таку рису особистості, як її прагнення до самовладання.

До негативних вчинків особистості, таких як відмова, втручання й обман, німці ставляться з великим осудом, акцентуючи увагу оточення на цих вадах людини завдяки фразеологізмам, що містять соматичні компоненти. Яскравим прикладом фразеологізмів, здатних виражати відмову від чогось, є фразеологічна одиниця *Sich mit Händen und Füßen / mit Hand und Fuß gegen etw. sträuben, stemmen, wehren / mit Händen und Füßen ausschlagen* (Гаврись, 1981а: 307).

Відбиватися *mit Händen und Füßen* (руками й ногами) означає ухилятися від чогось, відмовлятися від якоїсь пропозиції всіма можливими способами. Включення до складу фразеологізму дієслова *ausschlagen* (відбиватися, пручатися) вказує на високий ступінь інтенсивності рухів людини та міру її опору. Цей фразеологізм слугує засобом вираження уявлення про негативну реакцію людини на ситуацію, що склалася.

У матеріалі дослідження було виявлено фразеологізми, що увиразнюють факт добровільної відмови від чогось: *Etwas aus der Hand geben / lassen* (Гаврись, 1981а: 305). Соматичний компонент *die Hand* (рука), вжитий із дієсловом *geben* (віддати) або *lassen* (дозволити комусь щось зробити, кинути, відмовитися) наголошує на добровільній відмові людини від чогось.

Отже, позитивна й негативна оцінка вчинків людини висловлюється завдяки включеному до складу фразеологізмів соматичному компоненту *der Arm / die Hand / der Fuß*.

Четверту семантичну групу утворюють фразеологічні одиниці, що називають позитивні й негативні емоції або почуття людини, серед яких радість, смуток і страх.

Однією з базових емоцій людини, що виражається за допомогою зовнішніх і внутрішніх проявів, є радість, засобом маніфестації якої є зміна виразу обличчя людини, зокрема очей: *Jemanden blieben fast die Augen stehen* (Гаврись, 1981а: 54).

Як видно зі змісту цього фразеологізму, найважливішим інструментом передачі всього розмаїття емоцій людини, у тому числі й радості, є *die Augen* (очі), відкритість яких є символом одержання інформації та вираження почуттів.

Радісні емоції індивіда також висловлюють фразеологічні одиниці із соматичним компонентом *das Herz* (серце), що є органом, здатним пере-

давати почуття, переживання або настрої людини: *Das Herz hüpft j-m vor Freude* (Гаврись, 1981a: 327). Тут поєднання іменника *das Herz* із абстрактним іменником *die Freude* (радість) акцентує увагу на причині виникнення цієї емоції.

Таким чином, радість як позитивна емоція об'єктивується фразеологізмами із соматичним компонентом *die Augen* і *das Herz*.

Протилежною радості є емоція смутку, засобом вербалізації якої також виступають фразеологізми із соматичним компонентом *die Augen* і *das Herz*: *Die Augen laufen / fließen j-m über* (Гаврись, 1981a: 54); *Feuchte (nasse) Augen bekommen / haben / kriegen* (Гаврись, 1981a: 55). Зі змісту наведених вище фразеологізмів видно, що смуток є причиною появи сліз на очах.

Фразеологізми зі словом *das Herz* увиразнюють біль, від якого крається серце людини в години смутку: *Jemandem blutet das Herz* (Гаврись, 1981a: 327); *Das Herz brennt j-m / es brennt j-m auf dem Herzen* (Гаврись, 1981a: 327).

Підсумовуючи, зазначимо, що здатністю до вербалізації позитивних і негативних емоцій індивіда володіють фразеологізми із соматичними компонентами *die Augen* і *das Herz*.

До *n'ятої семантичної групи* зараховано фразеологічні одиниці, що передають фізичний або психічний стан людини. Одним із видів фізичного стану людини є втома, засобом вираження якої слугують фразеологічні одиниці, що містять соматизм *der Kopf* (голова) й *das Bein*: *Mit dem Kopf unter dem Arm kommen* (Гаврись, 1981 1981a: 403); *Schlecht auf den Beinen sein* (Гаврись, 1981a: 85). Ці фразеологізми передають фізичну втому, спричинену тривалим перебуванням людини на ногах.

До цієї групи також належать фразеологізми, що позначають хворобливий стан людини. З метою вербалізації ознак тимчасового хворобливого стану німці послуговуються фразеологізмом *Jemandem brummt der Kopf* (Гаврись, 1981a: 397), який акцентує увагу на стані особи, пов'язаному з шумом у голові.

Отже, вербалізації фізичного стану людини сприяють фразеологічні одиниці із соматичним компонентом *das Bein* і *der Kopf*, що вказують на різний ступінь його прояву.

Шосту семантичну групу утворюють фразеологічні одиниці на позначення міжособистісних стосунків – сукупності об'єктивних зв'язків і взаємодій між представниками певної групи. У матеріалі дослідження було виділено фразеологічні одиниці, що виражають такі види міжособистісних стосунків: симпатія – антипатія, щирість – лицемірство.

Серед засобів вираження симпатії/антипатії доцільно назвати такі фразеологізми: *Ein Auge haben / Augen haben für j-n, etw.* (Гаврись, 1981a: 55); *Jemandes Herz schlägt für j-n* (Гаврись, 1981a: 328) та *Kein Auge haben für j-n, etw.* (Гаврись, 1981a: 55). Таким чином, аналіз змісту наведених вище фразеологізмів засвідчив, що фразеологізми з соматичним компонентом *die Augen* і *das Herz* здатні передавати як симпатію однієї людини до іншої, так і протилежну емоцію – антипатію.

Велику увагу представники німецького народу приділяють щирому ставленню людей одне до одного, яке передається фразеологізмом *Auge und Herz für j-n offen haben* (Гаврись, 1981a: 55). Наведена ідіома підтверджує можливість виявлення щирості людини в її ставленні до собі подібних за допомогою стійких словосполучень, ключовими словами яких є соматизми *die Augen* і *das Herz*.

Протилежним до щирості за своєю суттю є лицемірство, що виявляється в наклепі й негативних висловлюваннях на адресу відсутніх людей: *Eine falsche Zunge haben*; *Zwei Zungen im Munde haben* (Гаврись, 1981a: 349); *Mit gespaltener Zunge reden* (Гаврись, 1981b: 350). Ключовим словом фразеологізмів із соматичним компонентом, що увиразнюють лицемірство людини, є *die Zunge* (язик), який характеризується як *falsch* (лукавий, улесливий), *glatt* (слизький) та *gespaltene* (роздвоєний), тобто такий, який здатний говорити будь-що на адресу іншої особи.

Таким чином, вербалізація різного роду міжособистісних стосунків відбувається шляхом використання фразеологічних одиниць із соматичним компонентом *die Augen*, *das Herz* і *die Zunge*, що є засобом їх прояву.

Сьому семантичну групу складають фразеологізми на позначення матеріального становища людини. Залежно від матеріальної спроможності особистості її матеріальне становище може бути хорошим чи скрутним. Питання матеріальної спроможності людини завжди перебувало в колі зацікавлень німецького народу, про це свідчать фразеологічні одиниці із соматичним компонентом, що є засобом відображення хорошого або скрутного матеріального становища людини.

Констатація факту міцного матеріального становища людини вербалізується фразеологізмами *Auf eigenen Beinen stehen* (Гаврись, 1981a: 85); *Sich auf eigene Beine stellen* (Гаврись, 1981a: 85); *Sich auf eigenem Fuße stellen* (Гаврись, 1981a: 233); *Auf großem Fuße leben* (Гаврись, 1981a: 233). Ключовим словом цих фразеологічних одиниць є соматизми *das Bein* / *der Fuß*, вжиті в переносному

значенні, оскільки ознакою хорошого матеріального становища людини вважається її здатність міцно стояти на обох ногах або жити на широку ногу.

Скрутне матеріальне становище особистості позначається фразеологізмами із соматичним компонентом *das Bein: Etwas (noch) am Bein haben* (Гаврись, 1981а: 85). У цьому фразеологізмі акцентується увага на чомусь, що є в людини на ногах і заважає їй рухатися, тобто слово *das Bein* вжите в переносному значенні для вказівки на скрутне становище, в якому хтось перебуває.

Подібну семантику має фразеологічна одиниця *Wack(e)lig auf den Beinen stehen* (Гаврись, 1981а: 86), ключовим словом якої є прикметник *wacklig* (хиткий, невпевнений), що в поєднанні з соматизмом *das Bein* увиразнює нестабільний матеріальний стан людини.

Підсумовуючи, зазначимо, що вербалізація міцного й скрутного матеріального становища людини в німецькій мові відбувається шляхом

використання фразеологічних одиниць із соматичним компонентом *das Bein* і *der Fuß*.

Висновки. Узагальнюючи викладене вище, вважаємо за доцільне зазначити, що соматизми відіграють практично універсальну роль у житті німецькомовної спільноти. Соматизми є складниками фразеологізмів на позначення рис характеру особистості, наявності чи відсутності у неї розумових здібностей, вербалізують її емоційний світ, всебічно характеризують позитивні й негативні вчинки, увиразнюють її фізичний і моральний стан, відображають специфіку міжособистісних стосунків і характеризують матеріальне становище індивіда.

Проведене дослідження підтвердило припущення про те, що соматичні компоненти *die Hand, der Kopf, die Augen* і *das Herz* характеризуються найбільшою здатністю до утворення фразеологічних одиниць на позначення як рис характеру людини, так і її розумових здібностей, вчинків, емоцій, почуттів, стосунків з іншими людьми та матеріального становища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боргоякова О. А. Фразеологические единицы с соматическим компонентом в хакасском языке. *Материалы IV Международной научно-практической конференции «Сохранение и развитие языков и культур коренных народов Сибири»*. Абакан : Хакасский ГУ имени Н. Ф. Катанова, 2016. С. 170–174.
2. Німецько-український фразеологічний словник : у 2 т. / уклад. В. І. Гаврись, О. П. Пророченко. Київ : Радянська школа, 1981. Т. 1. А – К. 416 с.
3. Німецько-український фразеологічний словник : у 2 т. / уклад. В. І. Гаврись, О. П. Пророченко. Київ : Радянська школа, 1981. Т. 2. Л – З. 383 с.
4. Скрипник Л. Г. Фразеологія української мови : монографія. Київ : Наукова думка, 1973. 280 с.
5. Телия В. Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. Москва : Языки рус. культуры, 1996. 288 с.
6. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія сучасної української мови : навчальний посібник. Київ : Знання, 2007. 494 с.

REFERENCES

1. Borgoyakova O. A. Frazеologicheskiye yedinit'sy s somaticheskim komponentom v khakasskom yazyke. [Phraseological units with a somatic component in the Khakass language]. *Proceedings of the IV International Scientific and Practical Conference "Preservation and Development of the Siberia Native Peoples' Languages and Cultures"*. Abakan : N. F. Katanov Khakass State University, 2016. pp. 170–174 [in Russian].
2. Nimets'ko-ukrayins'kyu frazeolohichnyy slovnyk: u 2 T. [German-Ukrainian phraseological dictionary: in 2. Vol.]. V. I. Havrys, O. P. Prorochenko. Kyiv : Radyans'ka shkola, 1981. T. 1. A – K. 416 p. [in Ukrainian].
3. Nimets'ko-ukrayins'kyu frazeolohichnyy slovnyk: u 2 T. [German-Ukrainian phraseological dictionary: in 2. Vol.]. V. I. Havrys, O. P. Prorochenko. Kyiv : Radyans'ka shkola, 1981. T. 2. L – Z. 383 p. [in Ukrainian].
4. Skrypnyk L. H. Frazеolohiya ukrayins'koyi movy : monohrafiya. [Phraseology of the Ukrainian language : monograph]. Kyiv : Naukova dumka, 1973. 280 p. [in Ukrainian].
5. Teliya V. N. Russkaya frazeologiya. Semanticheskyy, pragmaticheskyy i lingvokul'turologicheskyy aspekty. [Russian phraseology. Semantic, pragmatic and linguocultural aspects]. Moscow : YAzyki rus. kul'tury, 1996. 288 p. [in Russian].
6. Uzhchenko V. D., Uzhchenko D. V. Frazеolohiya suchasnoyi ukrayins'koyi movy : navch. posib. [Phraseology of modern Ukrainian language : a textbook]. Kyiv : Znannya, 2007. 494 p. [in Ukrainian].